

Markot ver.

Györffy István abban a kitünő dolgozatában, melyet a Népr. Ért. 1928. évi 1. füzetében az alföldi takarásról és nyomtatásról írt, a címbeli kifejezéssel is foglalkozik néhány sorban, anélkül azonban, hogy kielégítő magyarázatát adná neki. Elmondja, hogy arra a kérdésére: miért nevezik a levágott és rendekben heverő életet összegyűjtő munkást *marokverő*-nek, kapott is feleletet, nem is. Ahol tudták, vagy legalább is akarták magyarázni, ott azt mondták róla, hogy az összegyűjtött markok tövét gereblyével szokták veregetni és innen származik a *marokverés*, *marokverő* elnevezés. De erről aztán jól mondja *Györffy*, hogy ez az állítólagos veregetés olyan lényegtelen, aprólékos mozzanata a marokgyűjtés munkájának, hogy aligha szolgálhatott az elnevezés alapjául. Ezzel a magyarázattal tart közel atyafiságot *Czuczor—Fogarasi* Nagy Szótárának föltevése is. A NISz. u. i. a *marokverő* szónak két jelentését ismeri: jelenti 1. az arató munkást, ki a marokra [így!] rakott gabonát kévékbe köti, 2. azt a cöveket, mellyel a kévékötő munkás a kötelet a kévékre tekeri, s azokat *veregetve* egyengeti. Világos, hogy *Cz. F.* véleménye szerint erről a *veregetésről* kapta a *marokverő* nevet nemcsak a kévékötőfa, hanem a markokat kévébe kötő munkás is. Ennek a magyarázatnak azonban semmivel sincs több valószínűsége, mint az előbbinek, mert *Györffy* találó ellenvetése még jobban illik rá, mint amarra.

De hogy célhoz érjünk, tartsunk rendet és először azt nézzük meg, hogy mi a szóbanforgó *marok*. *Györffy* helyes megállapítása szerint eredetileg a sarlós aratás műszava volt és azt a gabonmennyiséget jelentette, melyet az arató egyszerre megmarkolt, hogy sarlójával levághassa. Az aratásnak alkalmasint erről a módjáról éneкли *Kisfaludy S.* a Somló c. regéjében, hogy: „Elek napja [júl. 17] folytába' / Súlyos *markok* hanyatlottak / A sarlóknak horgába“. Ennek a *marok* szónak régebben szélesebbkörű használata lehetett a gazdasági életben, mint ma. A Mfisz. Vas és Zemplén megyéből a len- v. kender-nyalábka *marok* nevét közli. *Cz. F.* pedig nemcsak *egy marok búzát, árpát* ismer, hanem *egy marok nádat, kákát* is, értve rajta azt a mennyiséget, melyet az arató egy nyalábban a földre fektet. Ezeket a markokat aztán sarlóval, villával, gereblyével, gamóval, káköval, szárvágóval v. esetleg a kévékötőfával is (vö. *Györffy* i. m.) összeszedi, összegyűjti az aratónak az a segítsége, akinek a munkája *marokszedés, marokgyűjtés, marokverés*, neki magának meg *marokszédő, marokgyűjtő* v. *marokverő* a neve.

Közbevetve megjegyzem, hogy a markot nemcsak *szedik, gyűjtik, verik*, hanem *hajtják* is. *Arany* éneкли így öregkori költészetének egyik kis remekében, a Vásárban c. versben: „Mikor én is *markot hajtani* kezdtem, / Nem sikerült, bár hogy' s mint igyekeztem“. De ismeri ezt a kifejezést a népköltészet is, pl.: „Kicsi ez a búza, nagyot kell hajtani. Mégis' az én rózsám tud *markot hajtani*“. (*Vikár*: A magy. népkölt. rem. I, 81.)

A *marokszédő, marokgyűjtő* s alkalmasint a *marokhajtó* is tehát összeszedi, egybegyűjti, halomba rakja a markokat. Azt teszi ugyebár a *marokverő* is. És ha afoglalkozásuk teljesen azonos, vajjon nem vehetjük-e az utóbbi kifejezés utótagjaként szereplő *ver* igét is a *széd, gyűjt* igével ebben az esetben azonos jelentésűnek? Azt hiszem, igen. Aki a pénzt zsu-

gorgatva gyűjtögeti, arra azt szoktuk mondani, hogy élére *veri* a garast, vagyis élére rakva összegyűjti, összehalmozza. A szorgalmas ember idő múltán egy kis vagyont ver össze, vagyis magát törve-verte összeszed, összegyűjt valamicskét öregségére. Valószínűnek tartom, hogy a *ver* igének ez az 'összegyűjt, összehalmoz' jelentése van meg a *marokszédő*-vel, *marokgyűjtő*-vel teljesen azonos értelmű *marokverő* szóban is, mely ennélfogva teljesen egyező összetétel a Szeged vidékén használatos *lóverő cigány* jelzős kifejezés előtagjával. Ha ez a kifejezés csak azt akarná jelenteni, hogy a cigány veri a lovát, akkor a *lóverő* szó valóban nagyon henyé jelző volna a *cigány* előtt, hiszen nyilván tudjuk, hogy fáraónak csaknem valamennyi ivadéka rosszul bánik a lovaival. Ezt az általánosan ismert körülményt megkülönböztetést célzó jelzős kapcsolatban még külön is kiemelni igazán fölösleges volna. De a *lóverő cigány*-nak nem is ez a jelentése, mert voltaképen a m. 'cigány lócsiszár, lóval kereskedő cigány'. A lókupec pedig, ha mindjárt cigány is, nem veri, kínozza a lovát, sőt inkább azon van, hogy a kezére került jószágot mindenféle szakbeli furfanggal minél hamarabb „följavítsa“, mert csak úgy tud rövidesen és jó áron túladni rajta. Így tesz a *lóverő cigány* is, akit bizonyára azért neveznek így, mert kupeckedvén, összeszedi, összegyűjti a lovakat, mint a *marokverő* a markot. Különben *lószedő* ~ *lósződő*-nek is hívják, épen úgy, mint ahogy a *marokverő*-t is mondják *marokszédő* ~ *maroksződő*-nek. S hogy a rendszerint kévekötfának nevezett szerszámnak Cz. F. szerint *marokverő* neve is van, annak alkalmasint az az oka, hogy *verni*, azaz *szédni* avval is szokták a markot (l. fentebb).

*Györffy*nek abból az érdekes megállapításából, hogy a *marokverés*-t és a *marokverő*-t a 90-es évek óta a *marokszedés* és *marokszédő* szók kezdik kiszorítani, azt lehet következtetnünk, hogy amazok a régibb keletűek. És ha ma már — amint *Györffy* állítja — idegenszerűséget éreznek rajtok, az bizonyosan csak azért van, mert félig-meddig már elavultak, legalább is a magyar nyelvterület egyik-másik részén már kevésbé használatosak. Alkalmasint a *ver* ige többféle jelentése miatt használják szívesebben az egyjelentésű *széd*, *gyűjt* igét a *marokverő*-nél manapsággal sokkal elterjedtebb *marokszédő*, *marokgyűjtő* összetételekben. (Az elavulás hasonló esetének példáit l. *Horger*: Nyelvtud. Alapelvei? 148. §.)

E pár sor kapcsán talán szabad lesz rámutatnom *Györffy* nagyértékű tanulmányának egy apróbb tévedésére is. A nyomtatásról szólva u. i. azt mondja az érdekes szerző, hogy Nagyszalontán is patkós lóval nyomtattak, legalább ezt bizonyítják *Arany* következő sorai:

„ . . . hét-nyolc ló patkós lába
Kering a világnak legszebb búzájába“.

Azonban ennek az idézetnek nemcsak az a bökkenője, hogy a szövege hibás, hanem méginkább az, hogy nem *Aranyból* való és nem is Nagyszalontára vonatkozik, mert *Csokonai* éneklí a *Dorottyábani* (Második könyv), egy békésvármegyei nyomtatás emlékeképpen írván a következőket:

Végezván a lengyelt, stájeren forognak,
A szála közepén tipegnek, topognak.
Igy lépked, így kereng *Békés vármegyében*,

Az alföldi magyar gazdag szűrűjében
Hét-nyolc nyomtató ló, midőn patkós lába
Tapos a világnak legszebb bűzájába.

Természetes, hogy ha az ember nem tudja biztosan a szerző nevét, akkor e gyönyörűen perdülő sorok pompás magyarságában *Arany* szavát véli felismerni. És méltán, mert így csak *Arany* tudott írni, no meg az a másik nagy magyar költő, aki egyben-másban neki is mestere volt: aranyszavú *Csokonai*.

Csefkó Gyula.

NÉPNYELV ÉS NÉPHAGYOMÁNY.

Alföldi Magyar Tájszótár.

Nemcsak kedves Alföldünk megismerése szempontjából, hanem általában a magyar nyelvtudomány érdekében is nagyon kívánatos volna egy Alföldi Magyar Tájszótár szerkesztése és kiadása. Folyóiratunk szerkesztősége ezért elhatározta egy ilyenek megalkotását. Nyilvánvaló azonban, hogy valamely nagyobb terület tájszókészletének összegyűjtése teljességgel meghaladja egy ember képességét, mert hiszen mindenki csak annak az egy községnek a szókészletét ismerheti alaposan, megbízhatóan, amelyben született és felnövekedett, vagy amelyben évek hosszú során át lakott, mindennapos állandó érintkezésben a köznép egyszerű embereivel. A Népünk és Nyelvünk szerkesztősége tehát ezennel felkéri folyóiratunk olvasóit, hogy szíveskedjenek bennünket egy Alföldi Magyar Tájszótár anyagának összegyűjtésében tőlük telhetőleg támogatni. Nem kell ehhez semmiféle különösebb tudományos előképzettség; részt vehet e munkában mindenki, aki jól ismeri valamely alföldi magyar község nyelvjárását, s akiben van egy kis önzetlenség és nemes áldozatkészség e nemzeti és tudományos szempontból egyaránt fontos ügy támogatására. Hogy szándékunkat helyeslő és bennünket nehéz feladatunk megoldásában támogatni akaró olvasóink munkáját megkönnyítsük, az alábbiakban egy kissé meg akarjuk magyarázni, hogy mit gyűjtsek és milyen módon gyűjtsék a gyűjtendőket.

Először is arra kérjük tisztelt olvasóinkat, hogy gyűjtsék abban az alföldi községben, amelynek nyelvjárását *jól* ismerik a következőket:

1. A tulajdonképpeni tájszavakat, vagyis az olyan magyar szavakat, melyek a köznyelvben teljesen ismeretlenek. Ilyenek pl. *ácsánkodik*: 1. erősen vágyakozik, sóvárog, áhítozik, 2. irigykedik, *bárány-farsang*: a húsvét és pünközsd közötti idő, *cickéz*: üt, ver, *gubánc*: gebe, *hajkora*: szelebardí, bolondos. (Ha valamely szónak *többféle* jelentése van, akkor ezeket 1., 2., esetleg 3., 4. stb.-vel jelölve mind közölni kell.)